

Seminari „Suundumuste mõju Eestile ja Eesti aastal 2035“ kokkuvõte

/Kuupäev, koostaja/

Samal ajal Tallinnas, Tartus ja Narva-Jõesuus toimunud seminaril keskenduti varasematel seminaridel välja selgitatud maailma ja Euroopa Liidu trendidest tulenevalt Eesti jaoks tekkida võivatele ohtudele ja avanevatele võimalustele.

Ohtusid ja võimalusi vaadeldi kuues valdkonnas: 1) kliimamuutused ja loodusressursid, 2) rahvastik ja ränne, 3) rahvusvahelisus, 4) valitsemine, 5) tehnoloogia, 6) ärimudelid ja töö olemus.

Peamised järeldused

Võimalused

Eesti suurimad võimalused on seminaril osalenute arvates seotud **tehnoloogia kasutamise, digiriigi kompetentsi rakendamise, uute lahenduste katsetamise ja nende eestvedamisega**. Nende võimaluste ärakasutamiseks peaks suurenema Eesti roll tehnoloogiate arendamises ja kohalikus rakendamises. Selleks on head eeldused Eesti seniste tehnoloogiliste lahenduste, teadusliku potentsiaali ja positiivse rahvusvahelise maine näol olemas. Näitena toodi infotehnoloogia edusamme, säästlikke tehnoloogiaid, e-riiki, loodusvarade säästlikumat kasutamist soosivaid tehnoloogiaid, meditsiini- ja haridussüsteemi.

Teise teemana räägiti **elukeskkonna ja loodusvarade säilitamisest**. Selle kohaselt tuleb Eestil panustada looduse säilitamisse, kuna globaalsete kliimamuutuste taustal muutuvad puhas õhk ja vesi aina väärtuslikumaks ressursiks. Võimalusi nähakse loodusturismis ja taastuvenergia allikate ulatuslikumas kasutamises fossiilsete kütuste asemel. Oluliseks peetakse ka loodusvarade suuremat väärimdamist ja ressurside taaskasutamist ning nendeks vajalike tehnoloogiate arendamist.

Kolmas võimaluste plokk on seotud rahvusvahelise **koostöö, paindlikkuse ja valmidusega struktuurseteks muutusteks**. Globaalsete muutuste taustal, mida Eestil on oma suuruse tõttu keeruline otseselt mõjutada, nähakse võimalusi paindlikus tegutsemises, väärtuspõhises koostöös eri riikidega ning vajaduse korral riigivalitsemise ja teiste valdkondade struktuuride muutmises. Näitena toodi esile aktiivsema koostöö arendamist Läänemere piirkonnas, Euroopa Liidu tasandil, samuti nii väikeriikide kui ka Hiinaga. Globaalsete muutuste taustal nähti olulisel kohal ka tugevamat piirkondlikku koostööd. Nimetati ka vajadust muuta avalikku sektorit ja maksusüsteemi paindlikumaks ning haridussüsteemi nüüdisaegsemaks ja kohanemisvõimelisemaks töösuhete olemuse muutusega.

Ohud

Kõige suuremad ohud on seminaril osalenute arvates seotud **isikliku turvatundega**. Siia kuuluvad hirmud töö olemasolu ja olemuse muutuse pärast, tervise (üha enam vaimse) ja julgeoleku (kuritegevus, terrorism, võõra kultuuriga inimeste lõimumine) pärast ning kübermaailmast tulenevate ohtude ees. Olulise näitena tõusis esile inimeste erinev võime kohaneda kiirete muutustega ja sellega kaasnev ebavõrdsuse kasv. Isikliku turvatundega seotud ohtusid seostatakse suurel määral just tehnoloogia kiire arenguga.

Teine ohtude plokk on seotud **ühiskondliku turvatundega**. Siia kuuluvad maailmas kasvav konfliktide oht, terrorism, kliimamuutused ja nende mõju Eestile (nt rände, meretaseme tõusu jms kaudu). Näitena nimetati konfliktide arvu ja olemuse muutust, kogukonna ja tööstuse vahelist konflikti, nõrgenevat rahvusvahelise julgeoleku arhitektuuri, ekstreemseid ilmaolusid ja Eesti-sisese linnastumise tõttu kasvavat ohtu sisejulgeolekule.

Kolmanda teemana tunti muret **Eesti keskkonna pärast**. Ohuna nähti elurikkuse ja loodusvarade vähenemist kliimamuutuste või tasakaalustamata majandustegevuse tulemusena. Samuti on ohuna toodud jätkuva linnastumise trend, mis seab kahtluse alla maapiirkondade tuleviku. Eriti oluliseks muutub ebasoodsate kliimamuutuste ja tasakaalustamata regionaalarengu koosmõju. Lisaks toodi esile ebamõistlikku ressursikasutust, maapiirkondade tühjenemist, meresaastet, loodusturismi kõrvalmõjusid ning põllu- ja metsamajanduse jätkusuutmatust.

Neljas ohtude plokk on seotud **meie võimega muutustele reageerida ning neid juhtida**. Märksõnadeks on globaalsete trendide najal kasvav populism ja pikaajaliste eesmärkide puudumine, mis võib viia lühinägelike ja kahjulike otsusteni. Näitena nimetati ühiskonna arengu juhitavuse vähenemist, trendide ignoreerimist, poliitilist polariseerumist, konflikti lühiajaliste poliitiliste eesmärkide ja pikemaajaliste strateegiatega vahel ning võimu liigset tsentraliseeritust.

Võimalused ja ohud valdkondade kaupa

Kliimamuutused ja loodusressursid

Peamise võimalusena nähakse olemasolevate ressursside kasutamisel sellise kompromissi leidmist, millega ühelt poolt oleks rahuldatud meie kui ühiskonna vajadused ja teiselt poolt oleks tagatud elurikkuse ja loodusvarade säilitamine. Olulise võimalusena toodi esile loodusvarade väärimist ning ringmajanduse edendamist.

Ohuna nähti elurikkuse ja loodusvarade vähenemist kliimamuutuste või tasakaalustamata majandustegevuse tulemusena. Samuti võib probleemiks kujuneda energia tootmisel liigne sõltuvus põlevkivist, mille tootmine kasutab muu hulgas suures mahus magevee ressursi. Suure ohuna nähti ka otsuste tegemisel trendide ignoreerimist ja tavapärase tegevuse jätkumist (*business as usual*).

Rahvastik ja ränne

Maailma rahvastiku kasvu nähakse Eesti kontekstis kui võimalust rahuldada Eesti demograafilisest olukorrast tingitud suurenev tööjõuvajadus nt Aasiast pärineva tööjõuga. Ülemaailmne linnastumine ning Euroopa rahvastiku vananemine võimaldavad Eestil oma positsiooni tugevdada eri nišiteenuste pakkumise kaudu (nt ökoturism, Euroopa eakate teenindamine ehk n-ö hõbemajandus). Eestit soovitakse positsioneerida atraktiivse kohana nii talentide kui ka loodushuviliste jaoks.

Ohuna tunnetatakse aktuaalseid probleeme, millega Eesti oma rahvastiku vananemise ja vähenemise ning globaalsete rändetrendide tõttu lähikümnenditel silmitsi seisab (uute kultuuride lõimumine Eesti ühiskonda, põlisrahva ja -keelega osakaalu vähenemine, riigisiselt tasakaalustamata regionaalareng, lisakoormus tervishoiusüsteemile).

Rahvusvahelisus

Peamise võimalusena nähakse rahvusvahelist koostööd ja rolli suurenemist valdkondades, kus meil on kogunenud rahvusvaheliselt tunnustatud kompetents. Ulatuslikumalt peaks kasutama ja levitama meie õnnestumisi e-riigi valdkonnas ning jõulisemalt arendama rahvusvahelist koostööd tehnoloogiapõhise kaitserelvastuse ja küberkaitse kompetentsi vallas. Rohkem tuleb otsida koostöövõimalusi tõusva majandusega Aasia riikidega (soodustades ka sealsete keelte õppimist) ning ära kasutada meie soodsat geopoliitilist asukohta.

Ohuna nähakse Eesti rolli vähenemist maailmas, mille tulemusena muutume paljude globaalsete protsesside (ränne, terrorism, globaalse maailmakorralduse ja julgeoleku arhitektuuri muutmine) poolt haavatavaks. Nimetatud on ka kultuuri- ja väärtuspõhiste ning keskkonnast tulenevate konfliktide levimist.

Valitsemine

Peamise võimalusena nähakse paindliku ja läbipaistva e-riigi edasiarendamist, toetudes kvaliteedi parandamisel selgemalt seatud eesmärkidele ning teadus- ja andmepõhiste (ning tehnoloogia poolt toetatud) otsustele. Haridus, kodanikuühiskonna areng ja uuendusmeelsus peavad toetama ulatuslikumat ja mõtestatumat osalust otsustusprotsessides, mis tagavad demokraatia uuenemise. Suurendama peaks koostööd teiste edukate ja uuenduslike väikeriikidega üksteise kogemustest õppimiseks.

Riigi suurimaks ohuks peetakse poliitilise usalduse ja suveräänsuse vähenemise riski. Samuti on ohuks liigne projektipõhisus ja populistliku poliitika ulatuslikum elluviimine, mis võib tekitada ühiskonnas uusi konflikte. Lisaks on nimetatud ka võimu liigset tsentraliseeritust. Selle kõige tulemusel halveneb otsuste kvaliteet ja ei suudeta enam pikaajalises perspektiivis tagada Eesti põhiväärtusi.

Tehnoloogia

Tehnoloogia kiire areng pakub väiksele riigile nagu Eesti arenguvõimalusi, kui ollakse paindlik, avatud ja uuendusmeelne. Tehnoloogilised lahendused aitavad kaasa eri valdkondades – ärisektoris, kultuuris, hariduses, riigi juhtimises, energeetikas, transpordis, tervishoiusüsteemis, sotsiaalvaldkonnas jne. Samas on Eesti võimaluseks olla mitte ainult tehnoloogiliste lahenduste tark kasutaja, vaid ka looja. Samuti nähakse Eesti potentsiaali uute lahenduste katsetamisel. Eesti peab olema muutuste eesrinnas, atraktiivne ja oma kuvandit väärtustav riik.

Riigi jaoks on kiire tehnoloogilise arengu taustal oht muutuda ühekülgseks monokultuurseks riigiks, kui panustatakse ainult IT-sektorile ja e-lahendustele ja jäetakse kõrvale teised valdkonnad. Inimese seisukohast nähakse riskikohana tehnoloogia mõju inimese harjumustele, tervisele, iseseisvusele. On oht muutuda tehnoloogiast liiga sõltuvaks ning ilma tehnoloogiata üldse enam mitte hakkama saada. Tehnoloogia kiires arengus nähakse ka riski ebavõrdsuse kasvuks. Kõik ühiskonna liikmed ei pruugi kohaneda nende kiirete muutustega ning see tekitab ebakindlust (kas ja milline töö inimesel tulevikus on, kuidas tuleb uues ühiskonnas elada). Samuti tuleb endist viisi tegeleda IT-spetsiifiliste riskidega nagu privaatsuse rikkumine, manipuleerimine, kuritegevus.

Ärimudelid ja töö olemus

Eesti ettevõtete võimalused on nišivaldkondades (tervis, ökotooted, e-teenused) – oma tehnoloogilist võimekust, paindlikkust ja kiirust ära kasutades pakkuda tooteid ja teenuseid üha nõudlikumale tarbijale. Kasvama peaks teadus- ja arendustegevus. Uued, paindlikud töövormid võimaldavad ettevõtetel kaasata töötajaid väljastpoolt Eestit ja seeläbi leevendada tööjõu nappust. Seniseid ärimudeleid tuleb ajakohastada, ohuks on ülepeakaela kõigest senisest loobumine.

Üksikisiku tasandil võimaldavad uued töövormid senisest paremini töö- ja pereelu ühitada, ohuks on kasvav individualism ja üksindus.

Peamise riskina nähakse ebavõrdsuse kasvu ja sotsiaalseid konflikte – kõik ühiskonna liikmed ei ole uuele avatud, ei suuda arenguga kaasas käia, kasvavad vaimse tervise probleemid. Otsustava tähtsusega on riigi võimekus muutusi n-ö võimaldada – kohandada kiiresti õigusakte, makse, haridus- ja sotsiaalkaitsesüsteeme jne. Oht on talente pigem kaotada kui täiendavaid ligi meelitada.